

УДК 347.1+341.9(477)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>

А.С. СЛІПЧЕНКО,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, м. Харків, Україна;
e-mail: slipchenkoanatolii@gmail.com;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2439-4951>

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "МАЙНО" У ПРАВІ ЄС ТА ВІТЧИЗНЯНОМУ ПРАВІ

A.S. SLIPCHENKO,

Lecturer, Chair of Civil Law and Process, Kharkiv National University of Internal Affairs,
Ph.D. in Law, Kharkiv, Ukraine; e-mail: slipchenkoanatolii@gmail.com;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2439-4951>

DEFINITION OF THE PROPERTY CONCEPT IN EU LAW AND DOMESTIC LAW

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Постановка проблеми. поняття "майно" є одним із самих дискусійних в юридичній літературі. Актуальність обраної тематики підсилюється й євроінтеграційними процесами в Україні та необхідністю рекодифікації цивільного законодавства. **Завданнями** статті є узагальнення теоретичних підходів щодо визначення поняття майна; аналіз та порівняння результатів його тлумачення національними судами та Європейським Судом з прав людини; визначення меж застосування даного поняття в судовій практиці. Серед **методів** обрано дедуктивний метод, необхідний для узагальнення існуючих точок зору, судової практики та законодавства. Аналіз та синтез дозволили дослідити структуру розглянутого поняття, а за допомогою порівняльних та діалектичних методів встановлено межі застосування терміна "власність". У свою чергу, застосування методу порівняльного права дозволило визначити однорідні та різні елементи поняття власності за їх змістом у практиці вітчизняних судів та Європейського суду з прав людини. **Результати.** Встановлено, що існуюча власність охоплюється у вітчизняному законодавстві концепцією існуючих майнових вигод, а законні очікування фактично збігаються з концепцією майбутніх об'єктів відносин власності. Дослідження обґрунтовує, що слово "власність" було використано у статті 1 Протоколу № 1 для позначення власності. **Висновки.** У цьому сенсі власністю є будь-які економічні блага, предмети як матеріального, так і нематеріального світу, які перебувають у стані привласнення фізичної чи юридичної особи. Поділ власності на існуючі та законні очікування, що традиційно використовується в прецедентному праві Європейського суду з прав людини, має свій аналог у юридичній доктрині України. Зокрема, наявне майно охоплюється у внутрішньому законодавстві поняттям існуючої власності, а законні очікування фактично збігаються з концепцією майбутніх об'єктів відносин власності.

Ключові слова: майно; власність; Європейський Суд з прав людини; Протокол 1; об'єкти цивільного права; благо

***

Problem statement. The issue of "property", which is one of the most controversial in the legal literature, was chosen as the problem in this article. The relevance of the chosen topic is further enhanced by the processes of European integration in Ukraine and the need to revise civil legislation. **Purpose.** To solve this problem within the article the following tasks are solved: a generalization of theoretical approaches to the definition of property; analysis and comparison of the results of its interpretation by national courts and the European Court of Human Rights; defining the limits of application of this concept in judicial practice. **Methods.** Therefore, to achieve the goal of this study, first of all, the deductive method was chosen, which is necessary to generalize existing views, case law, and legislation. The analysis and synthesis allowed investigating the structure of the considered concept, and by means of comparative and dialectical methods, the limits of application of the term "property" were established. In turn, the application of the method of comparative law allowed identifying homogeneous and different elements of the concept of property by their content in the practice of domestic courts and the European Court of Human Rights. **Results.** The fact that existing property is covered in domestic law by the concept of existing property benefits, and legitimate expectations, in fact, coincide with the concept of future objects of property relations. The study substantiates that the word "property" was used in Article 1 of Protocol No. 1 to denote property. **Conclusions.** In

this sense, the property is any economic goods, objects of both tangible and intangible world, which are in the state of appropriation of a natural or legal person. The division of property into existing and legitimate expectations, which is traditionally used in the case-law of the European Court of Human Rights, has its analog in the legal doctrine of Ukraine. In particular, existing property is covered in domestic law by the concept of an existing property, and legitimate expectations, in fact, coincide with the concept of future objects of property relations.

Key words: *property; property; European Court of Human Rights; Protocol 1; objects of civil law; good*

Постановка проблеми

Відомо, що поняття "майно", як і об'єкта в цілому, є одним із самих дискусійних в юридичній літературі. Це викликано виключною складністю його сутності. Вказане свідчить про особливе значення питання щодо поняття майна, в тому числі, й з урахуванням міжнародного досвіду його тлумачення.

Зокрема, у ст.177 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) серед інших об'єктів цивільного права вказано і таке благо як майно. Правильне розуміння його визначення має важливе практичне і теоретичне значення [1, с.314; 2]. А вже від цього залежить вибір механізму правового регулювання відносин, визначення конкретних прав та обов'язків сторін, момент їх виникнення, способи, межі здійснення, захисту тощо. Тому визначення поняття "майно" неодноразово ставало предметом наукового дослідження. Це, наприклад, роботи Лорд Маккензі Стюарт (Lord MacKenzie Stuart, 1982) "Legitimate Expectations and Estoppel in Community Law and English Administrative Law" [3, с.55], Рейнольдс Пол (Reynolds Paul, 2011) "Legitimate Expectations and the Protection of Trust in Public Officials" [4, с.330–352], Барак-Ерез Дафна (Barack-Erez Daphne, 2005) "The doctrine of legitimate expectations and the distinction between the reliance and expectation interests" [5]. Аналізуючи судову практику Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), автори звертають увагу лише на такий вид майна, як законні (легітимні) очікування, залишаючи за межами уваги інші види майна. Більше того, вищенаведених означених працях акцент робиться на їх публічній складовій. Мелконян Давіт (Melkonyan Davit, 2014) приділяє увагу даному виду об'єкта дотично лише у зв'язку з розкриттям поняття верховенства права [6].

Н.С. Кузнєцова в роботі "Нетипові об'єкти права власності в контексті статті 1 першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод" розглядається такий вид об'єктів, як майно, звертаючи увагу на його не типовість, та вказуючи на ознаки такої нетиповості. Разом із тим, за межами уваги залишається порівняльний аналіз з типовим майном [7,

с.34–40]. У свою чергу, й С.І. Шимон в роботі "Майнові права як об'єкти цивільних правовідносин (теоретичні та практичні аспекти)" розглядає даний вид об'єктів, але звертає увагу на такий їх різновид, як майнові права. Як наслідок, інші різновиди майна, на нашу думку, не отримали належної уваги [8]. О.В. Розгон у статті "Вплив рішень Європейського суду з прав людини на визначення майна та складу майна" детально досліджує поняття "майно" саме в практиці Європейського Суду з прав людини, але не достатньою є порівняльна характеристика його з аналогічним поняттям у вітчизняному праві [9, с.64–73].

При цьому характерним є відсутність порівняння визначення майна у міжнародному європейському праві та вітчизняному, а також можливість їх повного ототожнення або розширення (звуження) одного з них. У той же час, євроінтеграційні процеси України, необхідність рекодифікації цивільного законодавства створюють потребу вивчення досвіду та правової доктрини щодо розуміння майна, які втілюються у міжнародному праві. І тут звертає на себе увагу практика застосування Європейським Судом з прав людини ст.1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ст. 1 Протоколу 1). Справа у тому, що ст.1 Протоколу 1 передбачає право кожної фізичної або юридичної особи мирно володіти своїм майном, але ЄСПЛ при застосуванні даної норми використовує термін "майно" у розумінні значно ширшому, ніж він традиційно сприймається правовою доктриною України та внутрішнім законодавством.

На перший погляд може скластися враження, що в такому неспівпадінні немає жодних проблем. А вже Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та Протокол 1 були ратифіковані Україною у 1997 році. А відповідно до ст.9 Конституції України та ч.1 ст.19 Закону України "Про міжнародні договори України" [10], чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Більше того, відповідно до ст.17 Закону України "Про виконання рішень та за-

стосування практики Європейського суду з прав людини" [11], до джерела права, яке мають застосовувати суди України при розгляді справ, віднесено і практику ЄСПЛ.

Таким чином, використання національними судами при розгляді справ терміну "майно" саме у розумінні ЄСПЛ має вважатися законним і таким, що відповідає європейським стандартам прав людини, створює передумови для зменшення числа заяв до ЄСПЛ.

Разом із тим, в офіційному перекладі тексту Протоколу 1 стаття 1 поіменована як "Захист власності", а в її змісті використані терміни "майно" (кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном) і "власність" (ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права) [12]. А це створює певну невизначеність у застосуванні Конвенції. Адже в результаті тлумачення ст.1 Протоколу 1 виникає два можливі варіанти розуміння її змісту. Перший варіант – вказана норма спрямована на захист лише права власності. Його об'єктом можуть бути тільки такі види майна, як предмети матеріального світу (речі). Саме про володіння ними і йдеться у даній нормі. Адже володіти можна тільки речами. Другий варіант – слово "власність" використано для позначення не права, а об'єкта, який має економічну цінність. У такому значенні власність є економічною категорією та використовується як синонім поняття майно. Тому власність – це будь-які економічні блага, предмети як матеріального, так і нематеріального світу, що знаходяться у стані привласненості фізичної або юридичної особи. Причому, означений стан може закріплюватися не тільки за допомогою права власності, а й інших прав (речових та зобов'язальних, абсолютних та відносних тощо).

У свою чергу, правова визначеність та зрозумілість норми, в т. ч. і міжнародної, є одним із фундаментальних аспектів верховенства права, закріпленого у Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Суть цього аспекту полягає у тому, що жодна норма не може вважатися юридичною, якщо вона не висловлена на стільки чітко, щоб бути зрозумілою громадянинові для регулювання своєї поведінки (*Brumărescu v. Romania*, заява № 28342/95; *Amann v. Switzerland*, заява № 27798/95; *Gawęda v Poland*, заява № 26229/95).

Тому метою статті є визначення поняття "майно" у розумінні ЄСПЛ та порівняння його з

розумінням у цивільному праві України. Її новизна полягає в нових знаннях щодо меж використання поняття "майно" як в міжнародному, так і вітчизняному приватному праві. Завданням статті є: узагальнення теоретичних підходів щодо визначення поняття майна; аналіз та порівняння результатів його тлумачення національними судами та ЄСПЛ; визначення меж застосування даного поняття в судовій практиці.

Визначення поняття майна

Аналіз практики ЄСПЛ дає можливість стверджувати, що термін "власність" у ст.1 Протоколу 1 використовується у значенні саме економічного блага, яке може бути предметом як матеріального, так і нематеріального світу. На це вказує застосування у рішеннях ЄСПЛ, для розкриття категорії майна таких понять, як активи ("*Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium*" (1), заява № 17849/91, рішення від 28.10.1995 р.); *кошти* ("*Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece*", заява № 13427/87, рішення від 21.11.1994 р.; "*Burdov v. Russia*", заява № 59498/00, рішення від 07.05.2002 р., п.40); *прибуток* ("*Mellacher and Others v. Austria*", заяви №№ 10522/83; 11011/84; 11070/84, рішення від 19.12.1989 р.), *гудвіл, як накопичені нематеріальні активи підприємства* ("*Van Marle and Others*", заяви №№ 8543/79, 8674/79, 8675/79 та 8685/79, рішення від 03.06.1986 р.), *майно, що становить економічну цінність* ("*Tre Traktorer Aktiebolag v. Sweden*", рішення від 07.07.1989 р., серія А, № 159). На подібне сприйняття терміну "власність" вказують і деякі дослідники Конвенції [13, с.58–65; 9, с.64–73].

Таким чином, термін "власність" у ст.1 Протоколу 1 використано як синонім слова "майно", причому у досить широкому його розумінні [7, с.34–40; 14].

Порівнюючи поняття майна у розумінні ст.1 Протоколу 1 з поняттям, визначеним у ст.190 ЦК України, необхідно відзначити, що у більшості своїй вони співпадають за своїм змістом. Так, маєтки ("*The Former King Of Greece and Others v. Greece*", заява № 25701/94, рішення від 23.11.2000 р.), земельні ділянки, будинки ("*Sporrong and Lonnroth v. Sweden*", рішення від 23.09.1982 р., заяви №№ 7151/75; 7152/75, серія А, № 52) охоплюються відомими вітчизняному праву поняттями: нерухома річ, нерухоме майно, нерухомість (ч.1 ст.181 ЦК України). А картина ("*Beyeler v Italy*" [GC] від 05.01.2000 р., заява № 33202/96), речі особи, що знаходяться

в її помешканні ("Novoseletskiy v. Ukraine", заява № 47148/99, рішення від 22.02.2005 р.) є рухомими речами (ч.2 ст.181 ЦК України). Разом із нерухомістю останні входять до родового поняття речі (ст.179 ЦК України) та утворюють такі види майна, як окремі речі або сукупності речей (ст.190 ЦК України). Саме вони й представляють собою предмети зовнішнього, по відношенню до людини, матеріального світу.

До категорії майна входять і тварини. Вони хоча й представляють собою частину матеріального світу, але не охоплюються поняттям речей. Вітчизняний законодавець зазначає, що це особливі об'єкти цивільних прав, тобто, об'єкти, відмінні від інших відомих. І на них лише поширюється правовий режим речі, але самі вони речами не є (ст.180 ЦК України).

Прибутки, що випливають із власності, наприклад, орендна плата ("Mellacher and Others v. Austria", заяви №№ 10522/83; 11011/84; 11070/84, рішення від 19.12.1989 р.) охоплюються відомими вітчизняному праву поняттями: продукція, плоди та доходи ст.189 ЦК України.

Акції компанії (ухвала щодо прийнятності заяв №№ 8588/79 та 8589/79 "Lars Bramelid and Anne-Marie Malmstrom v. Sweden" від 12.10.1982 р.; "Sovtransavto Holding v. Ukraine", заява № 48553/99, рішення від 25.07.2002 р.) представляють собою такі об'єкти цивільного права, як цінні папери (Глава 14 ЦК України). Якщо цінні папери документарні, то на них поширюється режим речей (право на цінний папір). Якщо ж вони бездокументарні, як наприклад, акції, то режим речей не виникає. Бездокументарні цінні папери представляють собою лише такий вид майна, як правові вимоги (майнові права та обов'язки). І це зближує акції зі ще однією групою об'єктів цивільного права – частки у статутному капіталі.

Подібно до цінних паперів визнаються майном і гроші. Вітчизняне законодавство та доктрина права виходять із того, що готівкові грошові кошти, які існують у вигляді банкнот і монет, мають усі ознаки рухомих речей. На відміну від готівкових грошей безготівкові не є речами, не мають фізичної субстанції, нематеріальні. Вони становлять майнові вимоги, майнові права [15]. Подібним чином сприймається цей вид майна і ЄСПЛ. Причому, майном визнаються не тільки майнові вимоги до банку та кореспондуючі їм обов'язки перед клієнтом, що виникають на підставі договору ("Gayduk and Others v. Ukraine" ухвала щодо прийнятності заяв № 45526/99), а й правові вимоги, засновані на інших юридичних

фактах. Це, наприклад, можуть бути вимоги щодо сплати грошей на підставі судових рішень ("Burdov v. Russia", заява № 59498/00, рішення від 07.05.2002 р., п.40), арбітражних рішень ("Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece", заява № 13427/87, рішення від 21.11.1994 р.).

У розумінні ст.1 Протоколу 1 ЄСПЛ визнає майном і ті права (обов'язки), які входять до складу спадщини ("Marckx v. Belgium", рішення від 27.04.1979 р., п.64; ухвала щодо прийнятності заяви № 10741/84 "S. v. the United Kingdom" від 13.12.1984 р.). Але такий підхід не є новелою для вітчизняного цивільного права. Більше того, внутрішнє законодавство України не тільки вказує на те, що до складу спадщини входять усі ті права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (ст.1218 ЦК України), а й уточнює його перелік. Зокрема, до спадкового майна також віднесені: права на земельну ділянку, у т.ч. і право користування (ст.1225 ЦК України); частки у праві спільної сумісної власності (ст.1226 ЦК України); право на одержання сум заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві (ст.1227 ЦК України); права на вклад у банку (фінансовій установі) (ст.1228 ЦК України); права на одержання страхових виплат (страхового відшкодування) (ст.1229 ЦК України); права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки (ст.1230 ЦК України) тощо. Майном, яке підлягає спадкуванню вважаються і обов'язки спадкодавця (ст.1232-1, 1281 ЦК України).

До видів майна ЄСПЛ відніс і гудвіл. Під ним розуміються накопичені нематеріальні активи юридичної особи (її найменування, ділова репутація, ділові зв'язки (зокрема, і клієнтура), товарні знаки та ін.) (заяви № 8543/79, 8674/79, 8675/79 та 8685/79 у справі "Van Marle and Others"). Вітчизняне законодавство також містить термін "гудвіл", але надає йому дещо іншого значення. Так, у п.40 ч.1 ст.14 Податкового кодексу України зазначено, що гудвіл (вартість ділової репутації) – нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо. Наведена норма хоч і не досить вдало викладена, але формує певне уявлення про саме поняття. В ній гудвіл розкривається як нематеріальний

льний актив. І в такому його розумінні це поняття співпадає за змістом із тим, який надає йому ЄСПЛ. Та на відміну від національного законодавства європейська судова практика розглядає гудвіл як збиральне поняття. Тобто, воно складається з окремих елементів, які утримують індивідуальність окремих об'єктів цивільного права (найменування, ділова репутація, торговельні марки, географічні зазначення тощо), але сприймаються як складові одного цілого. А це ціле, у свою чергу, представляє собою частину підприємства, як єдиного майнового комплексу (ст.191 ЦК України). Тому, не зважаючи на те, що деякі дослідники ототожнюють гудвіл з діловою репутацією [16, с.49–52] більшість справедливо вважає, що перше є значно ширшим ніж друге [17; 18; 19, с.83–87]. Принаймні, так його сприймає ЄСПЛ.

У розумінні ст.1 Протоколу 1 майном визнано і патент ("Smith Kline and French Laboratories Ltd against the Netherlands", заява № 12633/87; "Lenzing AG against the United Kingdom", заява № 38817/97). Національне ж законодавство патент розглядає не майном, а лише охоронним документом, який засвідчує права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок (ст.462 ЦК України, абз.13 ст.1 Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі"). Майном вважаються ті майнові права, що засвідчені патентом. Іншими словами, об'єктом у вітчизняному цивільному праві розглядається не сам патент, а права із патенту.

Як видно, у наведених випадках, не зважаючи на певні термінологічні розбіжності, поняття майна у розумінні ст.1 Протоколу 1 та цивільного законодавства України в основному співпадає за своїм змістом. І таке їх співвідношення має оцінюватися позитивно. Адже на етапі рекодифікації вітчизняного цивільного законодавства, що відбувається на фоні постійних безупинних процесів євроінтеграції, в Україні, виникає нагальна потреба пошуку вже наявних у доктрині правових понять з метою опису і розуміння застосовуваних ЄСПЛ правових конструкцій. Такий підхід значно спростить у подальшому знайомство, вивчення, розуміння, нового законодавства, зробить його більше визначеним для правореалізації та правозастосування, дозволить запобігти повторенню одних і тих же понять, втілених у різній мовній формі, дозволить зберегти традиційний стиль мислення фахівців у галузі права та підходи до викладу тексту норми.

Законні очікування як спеціальний вид майна

У той же час, аналіз практики ЄСПЛ дозволяє виділити ще один вид майна – це законні (правомірні, легітимні) очікування.

Дослідники можливостей застосування вітчизняними судами тих понять та юридичних конструкцій, які напрацьовані міжнародною судовою практикою, роблять висновок, що визнання майном "правомірних очікувань" не вписується у традиційну канву об'єктів цивільного права за чинним ЦК України [20, с.127–135], їх поняття та юридична конструкція не відомі системі права України і не мають будь-яких аналогів [21, с.41–44].

Але з таким твердженням можна погодитися лише частково.

У найбільш загальному вигляді поняття законних очікувань може бути визначено, як наявність підстав вважати, що належне їй майнове право згодом буде реалізовано [22, с.1–5]. І в ході такої реалізації особа отримає майно. Це актив, у вигляді законного обґрунтованого сподівання щодо настання в майбутньому сприятливих майнових наслідків [23, с.219–223], сподівання на отримання майнової вигоди у майбутньому [22, с.1–5], появу майна у майбутньому.

Аналіз наявних вітчизняних правових конструкцій, понять, дозволяє виявити найближчі аналоги такому виду майна, як правові очікування, у розумінні ЄСПЛ. Так, у юридичній літературі пропонується поділяти об'єкти цивільного права на існуючі та майбутні [24, с.79–87]. Існуючі – це ті, що вже створені. У практиці ЄСПЛ вони іменуються наявними об'єктами та були розглянуті вище. Майбутні – це ті об'єкти, які мають виникнути (з'явитися) через певний проміжок часу. Наприклад, такими благами є сільськогосподарська продукція за договорами контракції сільськогосподарської продукції, результати робіт за договорами підряду.

На момент укладення таких договорів самих об'єктів (сільськогосподарської продукції, результатів робіт) ще не існує. Вони, внаслідок належного виконання, з'являться у майбутньому, по відношенню до моменту вчинення відповідного правочину. Адже вказані блага необхідно виробити (створити). Для цього вимагається певний строк у продовж якого контрактант (визначений ним одержувач) та замовник очікують, що такі блага виникнуть. Вони обґрунтовано сподіваються, що належні їм суб'єктивні права згодом будуть реалізовані і вони отримають створене (вироблене) майно, очікують, що для

них настануть у майбутньому сприятливі майнові наслідки.

Таким чином, до завершення виготовлення сільськогосподарської продукції та створення результатів робіт, об'єкти правовідносин, заснованих на договорах контрактації сільськогосподарської продукції та підряду є найближчими аналогами правових очікувань, у розумінні ЄСПЛ.

Вбачається, що ще одним із вітчизняних аналогів правомірних очікувань є упущена вигода (п.2 ч.2 ст.22 ЦК України). Адже вона представляє собою доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене. Тобто, це актив, у вигляді законного обґрунтованого сподівання (очікування) щодо отримання управомоченою особою майнової вигоди (доходу) у майбутньому. Причому, цей актив може бути оціненим у грошах. За певних умов, і при відсутності правопорушення, очікувана вигода не стала б упущеною, а перетворилася б на існуюче благо (наявний об'єкт). На подібні ознаки упущеної вигоди звертають увагу і вищі судові органи України [25].

Отже, ті об'єкти цивільного права, які у правовій доктрині України віднесені до майбутніх є найближчим аналогом правомірних очікувань. Разом з тим, стверджувати, що перше є повним аналогом другого було б невірно. Адже до майна, у вигляді правомірних очікувань, ЄСПЛ відносить: ліцензії на право здійснення певних видів підприємницької діяльності ("Tre Traktorer Aktiebolag v. Sweden", рішення від 07.07.1989 р., серія А, № 159); дозволи, видані державними чи місцевими органами на вчинення певних дій. Наприклад, дозвіл на розвиток території, на забудову, на промислове освоєння землі ("Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland", заява № 12742/87). І такі види майна (дозволи, ліцензії тощо) не вписуються у традиційну канву об'єктів цивільних прав за чинним ЦК України.

Висновки

Таким чином, порівнюючи поняття майна у розумінні ст.1 Протоколу 1 з поняттям, визначеним у вітчизняному праві, слід відзначити, що у більшості своїй вони співпадають за своїм змістом. Не зважаючи на певні термінологічні розбіжності, вони охоплюють собою: окремі речі, сукупності речей, а також майнові права та

обов'язки.

1. Слово "власність" використано у ст.1 Протоколу 1 для позначення об'єкта, що має економічну цінність. У такому значенні власність є економічною категорією та синонімом поняття майно. Тому власність – це будь-які економічні блага, предмети як матеріального, так і нематеріального світу, що знаходяться у стані привласненості фізичної або юридичної особи. Причому, стан привласненості може закріплюватися не тільки за допомогою права власності, а й інших прав (речових та зобов'язальних, абсолютних та відносних тощо).

2. Поділ майна на наявне та законні (правомірні, легітимні) очікування, який традиційно використовується у практиці ЄСПЛ, має свій аналог у правовій доктрині України. Зокрема, наявне майно охоплюється у вітчизняному праві поняттям існуючі майнові блага, а законні очікування, в основі своїй, співпадають із поняттям майбутні об'єкти майнових правовідносин. Отже, класифікація майна, яка використана у практиці ЄСПЛ вписується у традиційну канву об'єктів цивільного права за чинним ЦК України.

3. Разом із тим, необхідно відзначити, що майбутні об'єкти майнових правовідносин не є повним аналогом законних очікувань. ЄСПЛ до кола останніх включає і ті види майна (дозволи, ліцензії тощо), які на сьогодні правовою доктриною України такими ще не сприймаються, оскільки не вписуються у традиційну канву об'єктів цивільних прав.

Зроблені висновки вказують на необхідність та перспективи проведення подальших досліджень даної тематики. Адже обраний Україною курс на євроінтеграцію потребує використання національними судами, при розгляді справ, терміна "майно" саме у розумінні ЄСПЛ. І такий підхід до правозастосування відповідатиме європейським стандартам прав людини, створюватиме передумови для зменшення числа заяв до ЄСПЛ.

Конфлікт інтересів

За заявою автора статті конфлікт інтересів відсутній.

Вираз вдячності

Стаття виконана за індивідуальним планом наукової роботи автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2011. Т. 1. 808 с.
2. Гришин С. А. Щодо визначення поняття "майно" у цивільному та господарському праві України.

- URL: http://конференция.com.ua/files/image/konf%208/sb8_4_26_.pdf.
3. Lord MacKenzie Stuart. Legitimate Expectations and Estoppel in Community Law and English Administrative Law. *Legal Issues of European Integration*. 1982. V. 1. P. 55.
  4. Reynolds Paul. Legitimate Expectations and the Protection of Trust in Public Officials. *Public Law*. Vol. 2011. P. 330–352.
  5. Barack-Erez Daphne. The doctrine of legitimate expectations and the distinction between the reliance and expectation interests. *European Public Law*, Vol. 11 (4), 2005. URL: <http://www.tau.ac.il/law/barakerez/articals/legitimate.pdf>.
  6. Melkonyan Davit. Concept of the Rule of Law in the Case-Law of the European Court of Human Rights. *Materials of conference devoted to 80 th of the Faculty of Law of the Yerevan State University*: Yerevan, YSU Press, 2014, pp. 339–349. URL: http://ysu.am/files/Davit_Melkonyan-1415702096-.pdf.
  7. Кузнєцова Н. Нетипові об'єкти права власності в контексті статті 1 першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Право України*. 2016. № 1. С. 34–40.
  8. Шимон С. І. Майнові права як об'єкти цивільних правовідносин (теоретичні та практичні аспекти): автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. К., 2014. 40 с.
  9. Розгон О. В. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на визначення майна та складу майна. *Eurasian Academic Research Journal*. 2016. № 4 (04). С. 64–73.
  10. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
  11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.06.2006 № 3477–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
  12. Посібник за статтею 1 Протоколу №. 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://protocol.ua/ua/posibnik_za_statteyu_1_protokolu_1_konventsii_pro_zahist_prav_lyudini_ta_osnovopozhnyh_svobod_1_
  13. Рожкова М. А. К вопросу о понятии "собственность" в Конвенции "О защите прав человека и основных свобод" и практике Европейского суда по правам человека. *Журнал российского права*. 2006. № 12. С. 58–65. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-ponyatii-sobstvennost-v-konventsii-o-zaschite-prav-cheloveka-i-osnovnyh-svobod-i-praktike-evropeyskogo-suda-po-pravam-cheloveka/viewer>.
  14. Моніка Карсс-Фріск. Право на власність: питання імплементації статті 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст. К.: ЗАТ "ВІПОЛ", 2004. 960 с.
  15. Сліпченко С. О. Цивільно-правовий режим безготівкових грошей. *Форум права*. 2018. № 2. С. 133–141. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1291560>.
  16. Сліпченко С. О. Особисті немайнові права юридичних осіб. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 6. С. 49–52.
  17. Nelson R. H. The Momentum Theory of Goodwill. *The Accounting Review*. 1953. Vol. 28, № 4. P. 491–499.
  18. Spence M. Intellectual Property. Oxford, 2007. P. 225
  19. Парыгина Н. Н., Невзгодина Е. Л. Гудвилл и деловая репутация: сравнительная характеристика. *Вестник Омского университета. Серия "Право"*. 2017. № 4 (53). С. 83–87.
  20. Магрело М. Концепт "законних очікувань" і принцип юридичної визначеності: причинно-наслідковий чи симбіотичний зв'язок? *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 3. С. 127–135.
  21. Беляневич О. А. Поняття легітимних очікувань та проблеми його застосування судами України. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 16. С. 41–44.
  22. Яковлева С. П. Автономное толкование в практике Европейского суда по правам человека при защите права собственности. *Экономика. Право. Менеджмент: сборник трудов молодых исследователей БГУ*. 2015. Вып. 1. С. 1–5.
  23. Блажівська Н. Тлумачення поняття майна у практиці європейського суду з прав людини з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 219–223.
  24. Спасибо-Фатеева І. Об'єкти права власності: напрями модернізації права України. *Право власності: європейський досвід та українські реалії*: збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції (м. Київ, 22–23 жовтня 2015 року). К.: ВАІТЕ, 2015. С. 79–87.
  25. Постанова Верховного Суду у справі № 672/778/16-ц від 21.11.2018 (провадження № 61-31310 св 18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78110672>.

REFERENCES

1. Dzera, O. V., Kuznyetsova, N. S., & Luts', V. V. (Eds.). (2011). *Naukovo-praktychnyy komentar Tsyvil'noho kodeksu Ukrayiny: u 2 t.* [Scientific and practical commentary on the Civil Code of Ukraine: in 2 vols.]. Kyiv: Yurinkom Inter, T. 1 (in Ukr.).
2. Hryshyn, S. A. *Shchodo vyznachennya ponyattya "mayno" u tsyvil'nomu ta hospodars'komu pravi Ukrayiny* [On the definition of "property" in civil and commercial law of Ukraine]. Retrieved from: http://конференция.com.ua/files/image/konf%208/sb8_4_26_.pdf (in Ukr.).
3. Lord MacKenzie Stuart. Legitimate Expectations and Estoppel in Community Law and English Administrative Law. *Legal Issues of European Integration*. 1982. V. 1. P. 55.
4. Reynolds Paul. Legitimate Expectations and the Protection of Trust in Public Officials. *Public Law*. Vol. 2011. P. 330–352.
5. Barack-Erez Daphne. The doctrine of legitimate expectations and the distinction between the reliance and expectation interests. *European Public Law*, Vol. 11 (4), 2005. Retrieved from: <http://www.tau.ac.il/law/barakerez/articals/legitimate.pdf>.
6. Melkonyan Davit. Concept of the Rule of Law in the Case-Law of the European Court of Human Rights. *Materials of conference devoted to 80 th of the Faculty of Law of the Yerevan State University*: Yerevan, YSU Press, 2014, pp. 339–349. Retrieved from: http://ysu.am/files/Davit_Melkonyan-1415702096-.pdf.
7. Kuznyetsova, N. (2016). Netyповi ob'yekty prava vlasnosti v konteksti stat'ii 1 pershoho Protokolu do Konventsiyi pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod [Atypical objects of property rights in the context of Article 1 of the First Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. *Pravo Ukrayiny*, (1). 34–40 (in Ukr.).
8. Shymon, S. I. (2014). *Maynovi prava yak ob'yekty tsyvil'nykh pravovidnosyn (teoretychni ta praktychni aspekty)* [Property rights as objects of civil law (theoretical and practical aspects)]. Extended abstract of doctor's thesis (12.00.03). Kyiv (in Ukr.).
9. Rozhon, O. V. (2016). Vplyv rishen' Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny na vyznachennya mayna ta skladu mayna [The influence of the decisions of the European Court of Human Rights on the definition of property and composition of property]. *Eurasian Academic Research Journal*, 4(04). 64–73 (in Ukr.).
10. Pro mizhnarodni dohovory Ukrayiny [On international agreements of Ukraine]. *Zakon Ukrayiny* (29.06.2004 No 1906–4). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (50). 540 (in Ukr.).
11. Pro vykonannya rishen' ta zastosuvannya praktyky Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny [On the implementation of decisions and application of the case law of the European Court of Human Rights]. *Zakon Ukrayiny* (23.06.2006 No 3477–4). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (30). 260 (in Ukr.).
12. *Posibnyk za statteyu 1 Protokolu №. 1 Konventsiyi pro zakhyst prav lyudyny ta osnovopolozhnykh svobod* [Guide to Article 1 of Protocol №. 1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. Retrieved from: https://protocol.ua/ua/posibnik_za_statteyu_1_protokolu_1_konventsii_pro_zahist_prav_lyudini_ta_osnovopolozhnykh_svobod_1 (in Ukr.).
13. Rozhkova, M. A. (2006). K voprosu o ponyatii "sobstvennost'" v Konventsii "O zashchite prav cheloveka i osnovnykh svobod" i praktike Yevropeyskogo suda po pravam cheloveka [On the issue of the concept of "property" in the Convention "On the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms" and the practice of the European Court of Human Rights]. *Zhurnal rossiyskogo prava*, (12). 58–65. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-ponyatii-sobstvennost-v-konventsii-o-zaschite-prav-cheloveka-i-osnovnykh-svobod-i-praktike-evropeyskogo-suda-po-pravam-cheloveka/viewer> (in Russ.).
14. Karss-Frisk, Monika. (2004). *Pravo na vlasnist': pytannya implementatsiyi stat'ii 1 Pershoho protokolu do Yevropeys'koyi konventsiyi z prav lyudyny. Yevropeys'ka konventsiya z prav lyudyny: osnovni polozhennya, praktyka zastosuvannya, ukrajins'kyy kontekst* [Right to property: implementation of Article 1 of the First Protocol to the European Convention on Human Rights. European Convention on Human Rights: main provisions, application practice, Ukrainian context]. Kyiv: ZAT "VIPOL" (in Ukr.).
15. Slipchenko, S. O. (2018). Tsyvil'no-pravovyy rezhym bez-hotivkovykh hroshey [Civil law regime of non-cash money]. *Forum prava*, (2). 133–141. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1291560> (in Ukr.).
16. Slipchenko, S. O. (1999). Osobysti nemaynovi prava yurydychnykh osib [Personal non-property rights of legal entities]. *Visnyk Universytetu vnutrishnikh sprav*, (6). 49–52 (in Ukr.).
17. Nelson, R. H. (1953). The Momentum Theory of Goodwill. *The Accounting Review*, 28(4). 491–499.
18. Spence, M. (2007). *Intellectual Property*. Oxford, P. 225

19. Parygina, N. N., & Nevzgodina, Ye. L. (2017). Gudvill i delovaya reputatsiya: sravnitel'naya kharakteristika [Goodwill and goodwill: comparative description]. *Vestnik Omskogo universiteta. Seriya "Pravo"*, 4(53). 83–87 (in Russ.).
20. Mahrelo, M. (2013). Kontsept "zakonnykh ochikuvan" i pryntsyv yurydychnoyi vyznachenosti: prychno-naslidkovyy chy symbiotychnyy zv'yazok? [The concept of "legitimate expectations" and the principle of legal certainty: causal or symbiotic relationship?]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (3). 127–135 (in Ukr.).
21. Belyanovich, O. A. (2016). Ponyattya lehitymnykh ochikuvan' ta problemy yoho zastosovannya sudamy Ukrainy [The concept of legitimate expectations and the problems of its application by the courts of Ukraine]. *Pryvatne pravo i pidpryyemnytstvo*, (16). 41–44 (in Ukr.).
22. Yakovleva, S. P. (2015). Avtonomnoye tolkovaniye v praktike Yevropeyskogo suda po pravam cheloveka pri zashchite prava sobstvennosti [Autonomous interpretation in the practice of the European Court of Human Rights in protecting property rights]. *Ekonomika. Pravo. Menedzhment: sbornik trudov molodykh issledovateley BGU*, (1). 1–5 (in Russ.).
23. Blazhivs'ka, N. (2018). Tlumachennya ponyattya mayna u praktytsi yevropeys'koho sudu z prav lyudyny z prav lyudyny [Interpretation of the concept of property in the practice of the European Court of Human Rights]. *Pidpryyemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, (10). 219–223 (in Ukr.).
24. Spasybo-Fatyeyeva, I. (2015). Ob'yekty prava vlasnosti: napryamy modernizatsiyi prava Ukrainy [Objects of property rights: directions of modernization of the law of Ukraine]. *Pravo vlasnosti: yevropeys'kyy dosvid ta ukrayins'ki realiyi: zbirnyk dopovidey i materialiv Mizhnarodnoyi konferentsiyi (m. Kyiv, 22–23 zhovtnya 2015 roku)*. Kyiv: VAITE (s. 79–87) (in Ukr.).
25. *Postanova Verkhovnoho Sudu u spravi No 672/778/16-ts vid 21.11.2018 (provadzhennya No 61-31310 sv 18)* [Resolution of the Supreme Court in case No. 672/778/16-ts of November 21, 2018 (proceedings No. 61-31310 St. 18)]. Retrieved from: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78110672> (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:
 Форум права: 61 pp. 122–130.

Related identifiers:
 10.5281/zenodo.3883825
http://forumprava.pp.ua/files/122-130-2020-2-FP-Slipchenko_13.pdf
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2020_2_13.pdf

License (for files):
 Creative Commons Attribution 4.0 International

Received: 01.04.2020
Accepted: 29.05.2020
Published: 03.06.2020

Cite as:

Сліпченко, А. С. (2020). Визначення поняття "майно" у праві ЄС та вітчизняному праві. *Форум Права*, 61(2). 122–130. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>.

Slipchenko, A. S. (2020). Vyznachennya ponyattya "mayno" u pravi EU ta vitchyznyanomu pravi [Definition of the Property Concept in EU Law and Domestic Law]. *Forum Prava*, 61(2). 122–130. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>.